

Universaali varastokirjasto ja digitaalisten aineistojen säilyvyyden turvaaminen – Varastokirjaston kolmas kansainvälinen konferenssi

Jarmo Saarti & Pentti Vattulainen

Varastokirjasto juhlisti perustamisensa kolmikymmenvuotispäivää järjestämällä jo kolmannen kansainvälisen konferenssin Kuopiossa 29. – 30. 10. 2009. Päivillä pidettiin 14 esitystä varastokirjastotoiminnan ajankohtaisiin haasteisiin liittyen. Päiville osallistui 58 henkeä neljästätoista eri maasta. Kaukaisimmat osallistujat tulivat Uudesta Seelannista ja Kiinasta. Päivien puhujina oli useita kansainvälisiä kirjastoalan vaikuttajia, mikä kertoo Varastokirjaston toimivasta verkostosta. Konferenssin järjestämiseen osallistuivat Kansalliskirjasto ja Kuopion yliopiston kirjasto. IFLA ja Liber sponsoroivat tilaisuutta.

Universaalin varastokirjaston toimintamalli

Hong Kongin polyteknisen yliopiston kirjastonjohtaja Steve O'Connor korosti uusien teknologioiden haastetta perinteiselle kirjastotoiminnalle ja painettujen aineistojen varastoinnille. Keskeisimpänä kysymyksenä hänen mielestään on, kenen käyttöön ”vanhaa tavaraa” säilytetään ja missä sekä miten vähän käytetty painettu aineisto saadaan käyttöön. Lisäksi kirjastot ovat kohdanneet uusia kilpailijoita erityisesti digitaalisessa toimintaympäristössä, hyvänä esimerkkinä vaikkapa Google Books -projekti.

O'Connor piti todennäköisenä useiden erilaisien tulevaisuuden malleja eli erilaiset tavat säilyttää ja käyttää dokumentteja säilyvät rinnan. Osa näistä ratkaisuista toimii kaupallisesti ja osa on ei-kaupallisia ratkaisuja. Hänen mukaansa yhteistyö on tulevaisuuden tapa tehdä työtä – tässä tärkeitä ovat kumppanuudet sekä kaupallisten että julkisten toimijoiden kanssa.

Hänen mukaansa kirjaston keskeisin palvelutehtävä on mahdollistaa dokumenttien käyttö, se että käyttäjät saavat tarvitsemansa dokumentit

ei niiden varastointi. Tämän vuoksi kansallinen verkostoituminen on tärkeää, joka tuottaa tehokkuuden järkevällä työnjaolla erityisesti vähän käytetyn aineiston säilyttämisessä ja käyttöön saattamisessa. Varastokirjastot ovat merkittävä toimija tässä palveluverkostossa takaamalla painetun aineiston saatavuuden. O'Connor käytti tästä mallista käsitettä universaali varastokirjasto.

Tarvedigitointi ja verkostoituminen tulevaisuuden visioina

Hänen mukaansa kaiken painetun aineiston digitoinnin sijasta tulisi puhua tarvedigitoinnista. Tälle hänen mukaansa keskeisenä perusteena on se, että digitaalisen datan säilyttäminen ei ole aina kustannustehokasta - tietokoneet ja niiden muistit vaativat runsaasti sähköä esimerkiksi jäädyttämiseen. Lisäksi digitoitu tiedosto näyttäisi kasvavan merkittävästi, kun se liikkuu verkossa: 1,1 megan tiedostosta tulee 51,5 megan tiedosto. Saattaisi olla järkevämpää digitoida kerran sadassa vuodessa käytetty kirja vain sen tarvitsijaa varten sen sijaan, että se digitoitetaan odottamaan tuota yhtä käyttökertaa.

Constance Malpas OCLC:n tutkimusosastolta korosti kirjastojen kokoelmien jakamisen verkostomaista toimintaa. Heidän tutkimuksessaan kolmesta suuresta kokoelma (noin 5 miljoonaa nimekettä/kirjasto) päädyttiin siihen, että noin viidennes teoksista oli duplikaatteja kirjastojen välillä. Siten näiden kokoelmien yhtenäiskäyttö laajensi merkittävästi kunkin kirjaston asiakkaan käytettävissä olevaa kokoelmaa. Hänen mielestään tätä ajattelutapaa tulisi laajentaa kansainvälisen tason tarkasteluun ja luoda tietotekniikan avulla mahdollisuudet saada käyttöön eri varastokirjastojen kokoelmissa olevat teokset missä tahansa ja milloin tahansa. Toimivien tietojärjestelmien lisäksi tämä vaatii toimivaa logistiikkaa.

Hänen mukaansa varastokirjastoja ja niiden toimiva logistiikkaa tarvitaan myös sen vuoksi, että internetin kautta on saatavilla runsaasti kirjastojen viitetietokantoja, mutta näiden aineistojen saatavuus on yleensä rajoitettu vain oman kirjaston asiakkaille. Hyvänä esimerkkinä ovat kansalliskirjastojen viitetietokannat.

Pilviteknologian ja paikantamisen mahdollisuudet

Professori Derek Law vei uusien teknologioiden ja niin kutsutun pilvitietokonetekniikan (cloud computing) hyödyntämisen vaateen vielä pidemmälle. Hänen mukaansa kirjastot ovat mallintaneet perinteistä kokoelmaa ja sen käsittelyä tietoverkkoon. Suurempana haasteena hän piti uusien teknologioiden hyödyntämisen digitaalisten dokumenttien tallentamisessa ja säilyttämisessä sekä massiivisten digitaalisten kirjastojen luomisessa.

Esimerkkinä hän käytti Texasin yliopiston luomaa tietokantaa, jossa säilytettiin tietoja Ruan dan kansanmurhaan liittyvistä digitaalisista dokumenteista ja näiden avulla pystyttiin auttamaan mm. oikeudenkäynneissä. Sovellus hyödynsi paikkateknologiaa merkitsemällä dokumenttien tapahtumat webissä olevalle kartalle. Vaatimus ihmiskunnan muistin säilyttämiselle on olemassa Law'n mukaan siten myös digitaalisten dokumenttien osalla.

Varastokirjastot ja niiden toiminnan automatisoituminen

Kansainvälisesti on meneillään useita varastokirjastojen rakentamishankkeita. Osa niistä on yhteisiä projekteja useille kirjastoille, osa yksittäisen kirjaston tai alueen hankkeita. Hong Kongin yliopiston kirjaston ylikirjastonhoitaja Peter Sidorko esitteli hongkongilaisten yliopistojen JURA-hanketta (Joint University Research Archive), jossa synnytetään paikallisille kahdeksalle yliopistolle yhteinen varastokirjasto, johon säilytetään noin 8 miljoonaa nidettä. Tarkoituksena on myös automatisoida varasto.

Sidorko esitteli myös tutkimusta, jolla oli selvitetty yliopistojen käyttäjien käyttötottumuksia. Näyttäisi siltä, että asiakkaat ovat valmiita käyttämään sähköisiä lehtiä, mutta että kirjoja luetaan vielä mieluiten painettuina. Tämä näkyy myös varastokirjastojen kokoelmien käytössä: kirjojen käyttö kasvaa edelleen, sen sijaan kausijulkaisujen käytön trendi on laskeva. Sidorkokin korosti, että kirjastojen tulee olla valmiita siirtymään digitaalisen ja painetun aineiston välillä asiakkaiden tarpeiden ja toisaalta kustannus-hyötynäkökohden mukaan.

British Libraryn apulaisjohtaja Caroline Brazier esitteli kirjastonsa merkittävää varaston rakennushanketta, johon on tarkoituksena varastoida mm. sanomalehtiä ja kausijulkaisuaineistoja. Toteuttaakseen sanomalehtien säilytysstrategiansa British Library on mukana toteuttamassa rakennushanketta, jolla on tarkoituksena luoda

moderni, automatisoitu varastokirjasto. Tavoitteena on luoda varasto, jossa on 750 miljoonaa sivua sanomalehtiä ja samalla digitoida ne kustantajien kanssa verkkokäyttöön. Myös Brazier oli sitä mieltä, että kirjastoilla tulee olla strategia, joilla hallitaan sekä painetun että digitaalisen aineiston käyttö ja säilytys.

Seminaarissa esiteltiin myös sveitsiläisten, norjalaisten ja espanjalaisten kokemuksia ja suunnitelmia varastokirjastojen rakentamisesta. Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että suunnitteilla olevissa ratkaisuissa haetaan suuria, useiden kirjastojen yhteisiä yksiköitä ja pyritään samalla hyödyntämään automatisoitua robotiikkaa varastoinnissa.

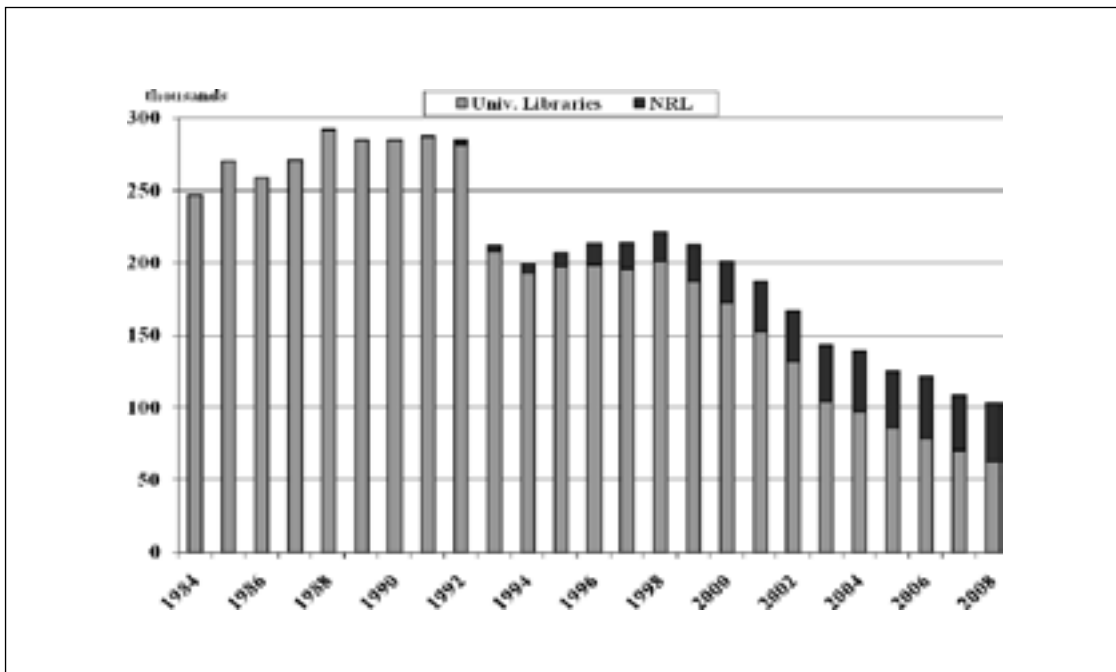
Varastokirjaston vaikutukset suomalaiseen yliopistokirjastolaitokseen

Seminaarissa oli myös useita suomalaisia esitelmiä. Kansalliskirjastosta pääsuunnittelija Tiina Ison ja ylikirjastonhoitaja Kai Ekholm esittelivät Kansalliskirjaston digitointihankkeita ja johtaja Kristiina Hormia-Poutanen tietojärjestelmiä aineiston saatavuuden tukemisessa.

Kirjastonjohtajat Jarmo Saarti ja Pentti Vattulainen korostivat omassa esityksessään Varastokirjaston merkitystä kansallisen kokoelmapolitiikan välineenä, erityisesti nk. pitkän hännän kirjallisuuden säilyttämisessä ja käyttöön saattamisessa. Kuopion yliopistossa on Varastokirjasto hyödyntämällä saavutettu merkittäviä tilasäästöjä

<i>Vuosi</i>	<i>2006</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>
Pinta-ala	4 041	3 788,9	2 792,2
Hyllymetrit	12 330,4	9 630,4	5 993,7
Avokokoelman hyllymetrit	6 468,4	6 468,4	3 151,7
Lukupaidat	310	310	268
Ryhmätyötilat	54	54	78
Lainat	51 847	50 176	48 174
Katsotut digitaaliset dokumentit	4 271	7 882	16 160

Taulukko 1. Kuopion kampuksen kirjaston tunnuslukuja. Lähde: Kitt.

Kaukolainapyyntöt yliopistokirjastoihin ja Varastokirjastoon (muokattu lähteestä Muhonen et al., 2005).

palveluiden tasoa laskematta (ks. taulukko 1.).

Näyttäisi myös siltä, että kaukolainauksen painopiste on siirtymässä yliopistokirjastoista Varastokirjastoon (ks. kuva 1.).

Seminaarin perusteella voidaan sanoa, että suomalainen Varastokirjasto-konsepti ja kirjastojen verkostomainen toiminta sen palveluiden kehittämisessä ja käyttämisessä on ollut toimiva. Suunnitteilla olevien kirjastojen kohdalla nousi usein esille myös se, että Suomen Varastokirjasto on ollut yhtenä mallina näille.

Tulevaisuuden haasteina niin Suomessa kuin kansainvälisestikin on Varastokirjastojen ja digitoinnin suhteen määrittely, automatisoinnin hyödyntäminen varastoinnin kehittämisessä ja erityi-

sesti tieteellisten kirjastojen kohdalla toimivan kansainvälisen työnjaon mallin kehittäminen.

Päivien esitykset löytyvät osoitteesta: <http://www.varastokirjasto.fi/Kuopio3/programme.htm>.

Tietoa kirjoittajista

*Jarmo Saarti, kirjaston johtaja
Itä-Suomen yliopiston kirjasto
email. jarmo.saarti@uku.fi*

*Pentti Vattulainen, kirjaston johtaja
Varastokirjasto
email. pentti.vattulainen@nrl.fi*